

„Sajátos és szerény eszközeinkkel hozzájárultunk a csángók érdekvédelméhez is”

Miklós Zoltán beszélgetése Pozsony Ferenc néprajzkutatóval

– Egyetemi professzori státusza mellett Pozsony Ferencet főként a Kriza János Néprajzi Társaság elnökeként ismerik. A társaság 1990-es megalakulása óta számottevő változás figyelhető meg az intézmény működésében, fokozatosan megújuló kihívásoknak kellett eleget tenniük, így az egykor elsődlegességet élvező dolgok is számtalan alkalommal átértékelődtek. Hogyan jellemezné az elmúlt évek történéseit, milyenek a kilátások a Kriza János Néprajzi Társaság számára?

– A Kriza János Néprajzi Társaság sajátos helyet foglal el a romániai magyar intézmények sorában. 1990. március 18-án első sorban érdekvédelmi szervezetként alakítottuk meg. A kezdeti extenzív korszakban évente két-három tematikus konferenciát szervezett Erdély városaiban és falvaiban. Ezek a tudományos rendezvények igazi szakmai felkészítők és szemináriumok voltak, mivel a résztvevők megismerkedhettek a magyar néprajztudomány legújabb eredményeivel, az európai etnológia elméleti és fogalmi újdonságaival.

Mivel dr. Péntek János már 1990-től kezdeményezte és beindította a néprajz szakot a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen, hamar felnőtt egy fiatal, szakképzett nemzedék is, mely már alkalmas volt komoly, összehangolt tudományos feladatok elvégzésére. A társaság 1994-től székházat vásárolt Kolozsvárt. Itt archívumot, szakkönyvtárat, kiállítások és előadások szervezésére alkalmas termet is berendeztek.

Az 1990-es évek végétől a KJNT dokumentációs központja már egyre inkább a kolozsvári néprajz szakos egyetemi

képzés háttérintézményévé vált. Ekkor bontakozott ki a társaság intenzív korszaka, mely elsősorban közép- és hosszú távú tudományos programok megtervezésével és megszervezésével járt együtt. A moldvai csángó falvakban folyó jelenkutatás, az erdélyi szórványközösségekben szervezett anyakönyves vizsgálatok mellett – immár a fiatalabb nemzedékek bevonásával – olyan kutatásokat szerveztünk, amelyek az 1989 után gyorsan kibontakozó modernizációs folyamatokat dokumentálták. Kutatásainkból és tematikus konferenciáinkból több mint 80 szakkiadványt jelentettünk meg.

Erdély és Moldova néprajzi szintézisének előkészítésére indítottuk el az *Előmunkálatok a romániai magyarság néprajzához* című programunkat. A program keretében néprajzi szakirodalmi adatbázist építettünk ki, ugyanakkor hozzákezdünk egy vizuális adatbank elkészítéséhez is. Eddig 14.000 fényképet dolgoztunk fel és tettünk hozzáférhetővé az interneten.

– Ma a KJNT az egyetemi néprajzi oktatás nélkülözhetetlen háttérintézménye. Melyek azok a kutatásai programjai a társaságnak, amelyekben a diákok részt vállalhatnak, közvetlen tapasztalatokat szerezhetnek?

– A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen folyó néprajzos oktatásban részesülő diákok tanáraik irányításával részt vehetnek a moldvai jelenkutatásban, az erdélyi szórványközösségek vizsgálatában, élettörténetek gyűjtésében, a népi vallásosság elemzésében, az írásbeliség és a népi kultúra kapcsolatának feltárásában stb.

– A moldvai csángó falvakban végzett jelenkutatás már több éves programként jegyezhető, számos szakmai konferencia, kiadvány is bizonyítja az elvégzett munka szakszerűségét. Ezen kutatások hozzájárultak-e a „csángókérdés” tisztázásához?

– A moldvai falvakban társaságunk és tanárszékünk már 1991-től kezdeményezett alapkutatásokat. Ezt két okból tettük: a totalitárius korszakban egyáltalán nem lehetett átfogó, összehangolt, csoportos kutatásokat végezni csángó falvakban, másrészt pedig a moldvai településekben is a modernizáció, a munkamigráció hatására felgyorsult az akkulturáció, mely a szinte napjainkig fennmaradt archaikus életvilágokat, kulturális elemeket hirtelen eltünteteti. Az elmúlt másfél évtized folyamán Moldvában elsősorban a társadalom- és gazdaságszerkezet gyors átalakulásával és hatásaival, különböző etnikai folyamatokkal, valamint az identitás szerkezetének változásaival foglalkoztunk. Számos hazai és nemzetközi konferenciát szerveztünk, szakmai kiadványokat jelentettünk meg magyar, román és angol nyelven. Ugyanakkor a közelmúltban adtuk ki a moldvai csángókkal kapcsolatos szakirodalmi kötetünket is. A háromszéki Zabolán pedig Csángó Néprajzi Múzeum alapítását kezdeményeztük. Úgy vélem, hogy sajátos és szerény eszközeinkkel hozzájárultunk a csángók érdekvédelméhez is.

– A moldvai csángókról írt kötetét három nyelven (magyar, román, angol) is megjelentették, az erdélyi szászok szokásvilágát taglaló kötetét magyarul és német nyelven is napvilágot látott. Ez azt bizonyítja, hogy az erdélyi szerzők szakszerű írásai iránt széles körű az érdeklődés?

– Az erdélyi magyar néprajzkutatók az 1989-es változásokat követően már cselekvően bekapcsolódhattak az erdélyi, a magyarországi, a romániai és az európai tudományos életbe, nemzetközi kutatási és oktatási programokba léphettek be, eredményeiket szélesebb körben is forgalmazhatták, minősíthették és értékelhették. A politikai, a művelődési és az oktatási élet, valamint a média képviselői sokszor nem is

Pozsony Ferenc

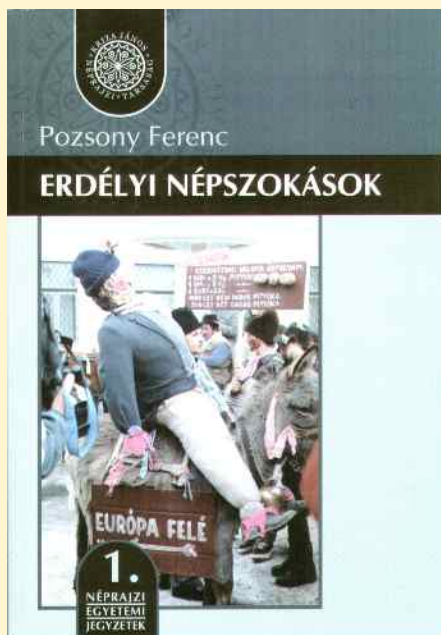
Született Zabolán, 1955. április 16-án.

A kolozsvári székhelyű Kriza János Néprajzi Társaság elnöke; egyetemi professzor a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékén.

Kutatási terület: a moldvai csángók népköltészete, társadalma és identitása; az erdélyi szászok társadalomszerkezete és népszokásai; az erdélyi magyar szórványközösségek családszerkezete; interetnikus kapcsolatok; cigány közösségek.

A filológiai (etnológiai) tudományok doktora, tézisének címe: Szász hatás az erdélyi magyar jeles napi szokásokban.

Több kutatási projekt vezetője, munkásságát szakmai kitüntetésekkel díjazták, több önálló kötetét, számos tudományos írása került kiadásra.

figyelnek az itthon megtermelt tudományos eredményekre, javakra. Döntéseikben kevésbé érvényesítik a tudományos élet eredményeit.

– Mit tanácsolna a néprajzi egyetemi oktatás iránt érdeklődnek?

– A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen 1990 őszétől folyik néprajzos képzés. A magyar néprajz előbb csak mellékszakként, majd főszakként, az utóbbi években már külön szakként is választható. Közben kiépítettük a magiszteri képzésünket is, s előbb Keszeg Vilmos, majd én is doktori programokat indíthattunk. Tanszékünkön tehát teljes képzést biztosítunk a népi kultúra iránt érdeklődő fiataloknak, akik elsősorban múzeumokban, különböző kutatóintézetekben, oktatási intézményekben, médiában, kulturális intézetekben helyezkedhetnek el.

Az utóbbi években Románia is rátért az úgynevezett bolognai rendszerre. Annak keretében az alapképzés három évig tart, míg a magiszteri két, a doktori program pedig három évig. Ettől az évtől egy olyan nemzetközi, elsősorban frankofon magiszteri program résztvevői vagyunk, amelynek keretében fiataljaink Olaszország, Franciaország, Magyarország és Románia egyetemén tanulhatnak, utána Európa-szerte elismert diplomát nyerhetnek.

Sajnos, Romániában vagy egyetemünkön sem megy könnyen a bolognai rendszerre való áttérés, mivel az (a romániai törvények szerint) nem engedélyezi a néprajz összekapcsolását a nyelv és irodalom szakkal. Remélem, hogy a mostani nehézségek és buktatók után nyugodtabban foglalkozhatunk a néprajz szakot választó fiatalok képzésével.

Tamási Áron közöttünk élt

Ismét itt van május hónapja, 1966-ban ebben a hónapban temettük el Tamási Áront. Egyre többet gondolok Rá. Egyre nagyobb tisztelettel és szeretettel. Egyre jobban, döbbenetben látom nyelvezetének nagyszerűségét. Érzem azt a végtelen szerető féltést, amellyel annyira kötődött ehhez a kis néphez, amelyből vétetett.

Többször emlékeztünk Róla Farkaslakán, a szülőfaluban, és én többször megpróbáltam összegyűjteni a falusi emberek emlékeit Tamási Áronról, az emberről. Akik elmondták emlékeiket, azok szerre elköltöztek a temető hantjai alá. Kis, jelentéktelen emlékek, mégis olyan kedvesek és jellemzőek a közülük kiemelkedő író emberi voltára.

1955-ben találkoztam Vele először. Azokban az őszi napokban történt, hogy a férjem, Jakab Zsigmond és Jakab Árpád kirándulni vitték Tamásit a szép Nyikó völgyébe. Én csecsemő gyermekemmel itthon maradtam. Férjem naplójában így örököltette meg a számukra nevezetes eseményt: „Szép napunk volt. Hazajött Budapestről Tamási Áron bácsi s mi nem tudtuk örömmünkben, hogyan fogadjuk. Elvittük kirándulni a Nyikó völgyébe. Én voltam a kocsis s olyan büszkén hajtottam a lovakat, mintha a székelyek királyát vittem volna. A víz mellett hátrafelé sarjúkaszálók állottak meg munka közben, s levett kalappal köszöntöttek. Az asszonyok, menyecskék ránk mosolyogtak. A fák még épek, a bokrok színesek. A vargacseresznye bogyói, mint gyöngyszemek pirosának firtősen. Vízlaposban Gyula bátyámék, akiket gyermek korából ismert az író, nagy szeretettel fogadtak. Sétáltunk a kertben, megkóstoltuk a torzsátlan körtét, a ringlószilvát, vajas-mézes kenyeret ettünk. Áron szerette, hogy olyan szép méhészetet, gyümölcsöst állított Gyula bátyám.

Aztán mesélt Pestről, az ottani életről, könyveiről. Elmondta, hogy négy évig egy sort sem közöltek írásából, nehezen éltek. Azután »megbocsátottak«, pedig nem kérte a bocsánatot. Erdemei elismerésül Kossuth-díjjal tüntették ki. A könyveit kiadták, melyeket szeret a magyar közönség. De csak korlátozott számban adják ma is ki, nem úgy, mint a marxista írók könyveit, és nem is terjesztik úgy.

Ahogy beszélt, huncut, hamis mosoly játszadozott szája szögletében és a szemében. Megengedte, hogy lerajzoljam. Elmosolyodott, messzire nézett, és azt írta a rajz alá: »Mintha jóbarátok között a jövőbe szeretne látni Gyulaföld, 1955. IX. 13. Tamási Áron.«”

Tulajdonképpen Gyulaföld határnél nincs Farkaslakán, ez a név Tamási tollán

született, mert a tanya gazdája Vízlaposban Jakab Gyula volt.

Fancsali Antal mondta el, hogy édesapja, az öreg Fancsali Vencel bácsi egyidős forma volt Tamási Áronnal. – Egyszer fürödtek a Molnár Elek gátjában. A nyári napon még sok gyermek lubickolt a vízben. A gát tetejéről ugrottak, de ugrás előtt elkiláltották magukat: „Csiga-biga bújj ki, két szarvadat dugd ki”. S akkor a két ujjukkal befogták az orrukat, aztán be a vízbe, vagyis a víz alá, ahonnan rövidesen ki is dugták a fejüket, ami azt jelentette, hogy a csiga kidugta a szarvait. Ő azonban, mármint Vencel bácsi, nem dugta ki. Tamási Áron észrevette, lemerült, megfogta és kihúzta az úszni nem tudó fiút. Egy későbbi nagy család leendő apját mentette meg – mondta Anti.

Ágnes néni, Tamási Áron húga férjével, Fancsali Bonda Mátyással, a „szilaj sógorral” a Kalóz utcában lakott. Házuk egyszerű falusi ház, magas tornáccal, melyen még Ágnes néni öreg korában is nyílt a muskátlí. A földszinten kőből rakott pince s fönt két szoba. Az egyikben szívesen tanyáztott Tamási, mert Ágnesnek nem voltak gyermekei, itt tehát csendesen, nyugodtan tudott dolgozni.

Orbán Áron bácsi mondta el: – Az író legtöbbször Ágneshez érkezett meg. Mi a szomszédban laktunk, sokszor bementünk beszélgetni. A kertben terítettek, ott mulattunk, énekeltünk, ő velünk énekelt, de a táncban nem vett részt. Simó Mihály meghívta Bagzosba, ami egy tanya a Kalandatetőn. Mi is mentünk vele, ő szekerrel, mi

Tamási Gáspár